

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ЄДНАННЯ

ЦЕНТР ДЕМОКРАТІЇ ТА
ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

МЕХАНІЗМИ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕДУР РАДИ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ

ЯК МІЖНАРОДНІ ІНСТРУМЕНТИ ПРАВОЗАХИСТУ ТА АДВОКАЦІЇ

АВТОР:

ВОЛОДИМИР ХОРБАЛАДЗЕ

ЕКСПЕРТ ЦЕНТРУ ДЕМОКРАТІЇ ТА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

2021

Цей документ став можливим завдяки ширій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (АМР США) в межах проекту "Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України", який реалізується ІСАР Єднання, Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ). ІСАР Єднання несе відповідальність за зміст, який може не відображати поглядів АМР США або Уряду Сполучених Штатів Америки

ЗМІСТ

ВСТУП ТА МЕТА 3

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ 3

СПЕЦІАЛЬНІ ПРОЦЕДУРИ ТА ЗАХИСТ ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ 4

СПЕЦІАЛЬНИЙ ДОПОВІДАЧ ООН З ПИТАННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ ТА АСОЦІАЦІЇ 4

СПЕЦІАЛЬНИЙ ДОПОВІДАЧ ООН З ПИТАННЯ ПРО СТАНОВИЩЕ ПРАВОЗАХИСНИКІВ 4

РОБОЧА ГРУПА З БЕЗПІДСТАВНИХ ЗАТРИМАНЬ 5

ПРАВОЗАХИСНІ МОЖЛИВОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕДУР 5

ПОВІДОМЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДОПОВІДАЧІВ 6

ЗВЕРНЕННЯ ДО СПЕЦІАЛЬНИХ ДОПОВІДАЧІВ 7

МЕХАНІЗМИ РОБОТИ РОБОЧОЇ ГРУПИ З БЕЗПІДСТАВНИХ ЗАТРИМАНЬ 10

ВИСНОВОК 14

ПЕРЕЛІК КОРИСНИХ ДЖЕРЕЛ 13

ВСТУП ТА МЕТА

Захист та безпека представників громадянського суспільства в Україні на сьогодні залишається проблемою, яка потребує вирішення на національному рівні. **Згідно даних моніторингу, лише у 2020 році було зафіксовано 101 випадок переслідування українських громадських активістів та правозахисників.**¹ Представники громадського сектору стикаються як з фізичними нападами, знищенням та пошкодженням майна, погрозами чи іншими формами тиску, так і з юридичним переслідуванням, а саме відкриттям кримінальних справ проти активістів, перешкоджанню мирним зібранням, незаконними затриманнями чи обшуками.

Для створення належних безпекових умов та захисту своїх прав, українські активісти та організації громадянського суспільства змушені поруч із застосуванням превентивних заходів, використовувати правові інструменти, передбачені національним та міжнародним законодавством. Зазвичай такі дії, полягають у зверненні до правоохоронних органів та національних судових механізмів, та, у разі неефективності останніх, до Європейського суду з прав людини. Ці механізми є загальновідомими та активно використовуються громадянським суспільством.

Водночас, **цей документ має за мету** проінформувати представників громадського сектору в Україні щодо можливого використання ще одного міжнародного інструменту правозахисту, який створений та функціонує в системі ООН, а саме Спеціальних процедур Ради ООН з прав людини.

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Спеціальні процедури Ради ООН з прав людини (UN Human Rights Council's Special Procedures) – це загальна назва експертів у сфері прав людини, уповноважених готувати доповіді і консультувати щодо дотримання прав людини у відповідності із їхньою тематичною експертизою або розподілом по певних країнах. До складу Спеціальних процедур Ради з прав людини входять незалежні експерти (Independent Experts), спеціальні доповідачі (Special Rapporteurs), а також робочі групи, кожна з яких складається із 5 експертів-учасників (Working Groups). На травень 2021 рік налічується 44 тематичних² і 11 регіональних³ мандатів Спеціальних процедур. З повним переліком Спеціальних процедур із контактною інформацією можна ознайомитись онлайн на сайті Управління Верховного комісара ООН з прав людини.⁴

Спеціальні процедури призначаються Радою ООН з прав людини та охоплюють всі основні права людини: громадянські, політичні, соціальні, економічні та культурні. Вони провадять свою діяльність незалежно, не

будучи співробітниками ООН та, відповідно, не отримуючи заробітної плати за свою роботу. Їхня каденція триває 3 роки з подальшою можливістю переобратися ще на один термін.⁵

СПЕЦІАЛЬНІ ПРОЦЕДУРИ ТА ЗАХИСТ ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ

В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ ТА ПРЕДСТАВНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ВАЖЛИВО ЗВЕРНУТИ ОСОБЛИВУ УВАГУ НА НАСТУПНІ СПЕЦІАЛЬНІ ПРОЦЕДУРИ:

СПЕЦІАЛЬНИЙ ДОПОВІДАЧ ООН З ПИТАННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ ТА АСОЦІАЦІЇ;

Мета роботи Спеціального доповідача ООН з питань права на свободу мирних зібрань та асоціації полягає в зборі інформації що має стосунок до захисту права на свободу мирних зібрань і права на асоціацію, та надання урядам рекомендацій, направлених на проведення законодавчих та інституційних реформ, а також заклики до держав зупинити, відшкодувати або запобігти порушенню прав на свободу мирних зібрань та асоціації.⁶

З квітня 2018 року Спеціальним доповідачем ООН з питання права на свободу мирних зібрань та асоціації є пан **Клеман Ньялетссосі Вуль (Того)**.

СПЕЦІАЛЬНИЙ ДОПОВІДАЧ ООН З ПИТАННЯ ПРО СТАНОВИЩЕ ПРАВЗАХИСНИКІВ;

Мета роботи Спеціального доповідача ООН з питання про становище правозахисників полягає в захисті правозахисників (осіб, які самостійно або в рамках об'єднань працюють заради мирного заохочення і захисту прав людини), зборі інформації про їх становище, та інформування урядів країн про виявлені порушення з метою якнайшвидшого вжиття всіх належних заходів для розслідування і усунення таких порушень. Також Спеціальний доповідач надає урядам країн рекомендації щодо створення більш досконалих стратегій захисту правозахисників.⁷

З травня 2020 року Спеціальним доповідачем ООН з питання про становище правозахисників є пані **Мері Лолор (Ірландія)**.

РОБОЧА ГРУПА З БЕЗПІДСТАВНИХ ЗАТРИМАНЬ.

Оскільки затримання особи саме по собі не є порушенням прав людини, міжнародне право поступово намагається визначити межі, за якими адміністративне чи судове затримання стає безпідставним.⁸ На цій проблемі і сконцентрований мандат Робочої групи з безпідставних затримань, який поширюється на випадки:

позбавлення волі до, під час і після судових процедур;

позбавлення волі без будь-якого судового розгляду;

такі заходи, як домашній арешт і виправні роботи, коли вони супроводжуються серйозними обмеженнями свободи пересування.⁹

Робоча група, в тому числі, займається збором інформації про випадки безпідставного затримання, а також вживає заходів щодо випадків безпідставного затримання, направляючи відповідним урядам заклики до негайних дій і повідомлення з метою з'ясування обставин цих випадків і звернення уваги на ці випадки.

ПРАВЗАХИСНІ МОЖЛИВОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕДУР

В силу мандату та доступних їм механізмів реагування Спеціальні процедури мають важливе значення для правозахисту а для мешканців тих країн, які не покриваються системою міжнародних судів з прав людини, є одним із основних доступних міжнародних інструментів захисту своїх прав.

Також вони можуть використовуватись як засіб стратегічної адвокації для просування прав людини у різноманітних сферах, оскільки в силу свого мандату можуть надавати урядам країн рекомендації щодо кроків, необхідних усунення порушень та гарантування прав та свобод людини, а також відповідності національного правового регулювання та політик міжнародним стандартам.

В рамках своєї діяльності Спеціальні доповідачі ООН відвідують країни; реагують як на індивідуальні випадки порушень прав людини, так і на більш структурні проблеми, направляючи державам та іншим суб'єктам повідомлення, в яких доводять до їхнього відома випадки порушень і зловживань; проводять тематичні дослідження і скликають експертні консультації; сприяють розвитку міжнародних стандартів в галузі прав людини; займаються інформаційно-просвітницькою роботою; підвищують

поінформованість громадськості; і дають рекомендації в питаннях технічного співробітництва.¹⁰

Важливою відмінністю звернення до Спеціальних процедур від використання міжнародних судів з прав людини та/або направлення скарги в Раду з прав людини ООН є **відсутність вимоги вичерпання національних засобів правового захисту**, що дозволяє звертатись до них від самого початку порушення прав, або навіть на стадії об'єктивної загрози правам.

Найбільшим потенціалом для правозахисної роботи реагування на випадки порушень прав людини, є повноваження Спеціальних процедур направляти урядам держав Повідомлення, у яких вказувати про індивідуальні випадки, загальні тенденції або системні порушення прав людини. Існують певні відмінності в методах такої роботи між Спеціальними доповідачами та Робочими групами, про які йтиметься далі.

ПОВІДОМЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДОПОВІДАЧІВ

Повідомлення Спеціальних доповідачів – це листи, які готують Спеціальні доповідачі на основі надійної та достовірної інформації, доведеної до їхнього відома неурядовими організаціями, урядами, приватними особами тощо. Як зазначалось вище, важливою особливістю мандату Спеціальних доповідачів, як одних із Спеціальних процедур, є те, що вони можуть почати таку комунікацію з урядами країн незалежно від того чи були вичерпані всі національні засоби правового захисту.

ПРЕДМЕТОМ ТАКИХ ПОВІДОМЛЕНЬ МОЖУТЬ БУТИ:

вчинені в минулому порушення прав людини;

порушення, що відбуваються в даний момент або потенційні порушення прав людини;

законопроекти, законодавство, політики або практики, які не відповідають міжнародному праву та стандартам в галузі прав людини.¹¹

ПОВІДОМЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДОПОВІДАЧІВ МОЖНА ПОДІЛИТИ НА 2 ОСНОВНІ ТИПИ ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХНЬОГО ПРИЗНАЧЕННЯ:

Заклик до негайних дій (*urgent appeals*) – використовуються щодо тих порушень прав людини, що відбуваються зараз, або можуть відбутись у найближчому майбутньому. Метою таких закликів є інформування уряду держави про конкретні обставини порушення прав людини та вжиття відповідних заходів щодо припинення або недопущення таких порушень.

Листи щодо стверджуваних порушень (*allegation letters*), які використовуються щодо тих порушень, які вже мали місце, і наслідки яких вже не можна змінити. У цих листах такого типу Спеціальний доповідач просить відповідний уряд вжити всіх належних заходів для розслідування і усунення наслідків, викликаних такими порушеннями, а також повідомити про результати свого розслідування і вжиті заходи.¹²

Механізм Повідомлень Спеціальних доповідачів не є квазісудовою процедурою, оскільки Спеціальні процедури не мають повноважень для забезпечення виконання своїх рекомендацій. Водночас, це важливий інструмент адвокаційного впливу на уряди держав, оскільки публічне висвітлення випадків порушень прав людини на рівні Ради ООН з прав людини створює великі репутаційні ризики для національних урядів, та може слугувати підставою для тиску міжнародної спільноти. На порталі Управління Верховного комісара ООН з прав людини є великий перелік випадків, у яких механізм повідомлень Спеціальних доповідачів призвів до успішного усунення порушення прав людини.¹³

Також існує відносно нова форма комунікацій Спеціальних доповідачів, а саме **Коментарі щодо правового регулювання та політик (*Comments on legislation and policy*)** – метою якої є висловити занепокоєння або надати рекомендації щодо законопроектів, законодавства, політики або практики, які не відповідають міжнародному праву та стандартам в галузі прав людини. На відміну від інших Повідомлень, деякі з таких Коментарів негайно оприлюднюються на сайті відповідного Спеціального доповідача.

ЗВЕРНЕННЯ ДО СПЕЦІАЛЬНИХ ДОПОВІДАЧІВ

Першим кроком в ході звернення до Спеціальних доповідачів є надання інформації про відповідне порушення прав людини або законопроектів, законодавства, політики або практики, які не відповідають міжнародному праву та стандартам в галузі прав людини. Таку інформацію може подати будь-яка фізична особа, група осіб, громадська організація, міжурядова або правозахисна організація.

Важливим є максимально детальне викладення обставин справи **англійською, французькою або іспанською мовами.**

У ВИПАДКУ ПОРУШЕННЯ ПРАВ КОНКРЕТНОЇ ЛЮДИНИ ЧИ ГРУПИ ОСІБ АБО ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПОДАННЯ МАЄ МІСТИТИ ТАКУ ІНФОРМАЦІЮ:¹⁴

Яке саме право було порушено або перебуває під загрозою

Інформація про постраждалих:

для фізичних осіб: ім'я, стать, дата народження, національність, вид діяльності, контактна інформація, особливі статуси (вразливості, належність до соціальних груп, меншин).

Для груп осіб: назва та опис, вид діяльності групи або учасників, контактна інформація, особливий статус.

Для організації громадянського суспільства: назва, опис діяльності, перелік учасників (якщо це стосується справи), контактні дані, якщо організація працює з людьми з особливими статусами, вказати це.

Відомості про заявника: ім'я та прізвище або назва організації та контактні дані.

Згода на публічність: згода постраждалої особи на використання її даних в кореспонденції з урядом, згода постраждалої особи на використання її даних у звітах до Ради ООН з прав людини.

Відомості про інцидент: дата, час і місце інциденту; зміст та хронологія порушень, вчинення вами чи урядом якихось дій та будь-яка інша інформація, що має відношення до інциденту (можна долучати копії документів).

відомості про осіб, що можуть бути причетними до здійснення порушень: їх кількість, та, у випадку наявності, імена, прізвища таких осіб або назви юридичних структур, рід діяльності, контакти

**НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ЗАКОНОПРОЄКТІВ, ЗАКОНОДАВСТВА, ПОЛІТИКИ АБО ПРАКТИКИ, ЯКІ НЕ ВІДПОВІДАЮТЬ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВУ ТА СТАНДАРТАМ В ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ МАЄ МЕНШЕ ОБОВ'ЯЗКОВИХ СКЛАДОВИХ.
У ТАКОМУ ВИПАДКУ НЕОБХІДНО ЗАЗНАЧИТИ:¹⁵**

Яке саме право порушується або перебуває під загрозою.

Відомості про заявника: ім'я та прізвище або назва організації та контактні дані.

Відомості про порушення: країна, дати, зміст законопроекту, законодавства, політики або практики, включно з хронологією розробки та прийняття та очікуваний негативний вплив на права людини (можна долучати копії документів).

Найбільш рекомендований спосіб, який дозволяє точно гарантувати отримання Спеціальним доповідачем інформації та зазначення усіх обов'язкових складових – **це використання спеціальної онлайн платформи** (<https://spsubmission.ohchr.org/>).

ЯКЩО НЕМАЄ МОЖЛИВОСТІ ЗАПОВНИТИ ФОРМУ ОНЛАЙН, ТОДІ ЗАЯВА РАЗОМ ІЗ УСІМА ДОДАТКАМИ ПОВИННА БУТИ НАПРАВЛЕНА

по електронній пошті на адресу urgent-action@ohchr.org

Інформацію також можна відправити звичайною поштою за адресою *OHCHR-UNOG, 8-14 Avenue de la Paix, 1211 Geneve 10, Switzerland.*

Уся надіслана і отримана інформація є конфіденційною і залишаються такою до закінчення звітного періоду, коли Спеціальний доповідач представляє щорічну доповідь Раді ООН з прав людини. Імена постраждалих вказуються в доповідях, за винятком тих випадків, коли мова йде про дітей або особливі обставини безпеки.

НАСТУПНИМ КРОКОМ Є ПЕРЕВІРКА СПЕЦІАЛЬНИМИ ДОПОВІДАЧАМИ НА ПРЕДМЕТ ДОТРИМАННЯ ПОДАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ КРИТЕРІЯМ ВІДПОВІДНОСТІ, А САМЕ:

Інформація не повинна бути очевидно недостовірною або політично мотивованою;

Інформація має містити необхідні дані щодо опису порушень прав людини;

Інформація не повинна мати образливу форму;

Інформація повинна базуватись на надійній та детальній інформації;

Інформація не може базуватись виключно на матеріалах засобів масової інформації.

У випадку якщо подання інформації відповідає вищевказаним критеріям, Спеціальний доповідач вирішує який саме тип Повідомлення найдоцільніше направити в кожному окремому випадку. Зазвичай, після написання, такі Повідомлення направляються уряду відповідної країни через дипломатичні канали. Зміст, питання чи запити, адресовані уряду, відрізняються відповідно до ситуації в кожному конкретному випадку.

Після цього урядам країн надається можливість підготувати та направити Спеціальному доповідачу відповідь (проміжну або фінальну) на отримане Повідомлення. У своїй відповіді уряди повинні дати відповіді на питання, поставлені їхнім Спеціальним доповідачем щодо факту порушення прав людини. Строк, що надається урядам на підготовку відповіді варіюється від типу Повідомлення. Відповідь на заклики до негайних дій повинна бути надана у строк до 30 календарних днів, в той час, як відповідь на листи щодо стверджуваних порушень надається у строк до 2 місяців.¹⁶

ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОТРИМАНОЇ ВІДПОВІДІ ВІД ВІДПОВІДНОГО УРЯДУ, АБО ПОДАЛЬШОЇ ІНФОРМАЦІЇ ВІД ЗАЯВНИКА, СПЕЦІАЛЬНИЙ ДОПОВІДАЧ ВИРІШУЄ, ЩО НАЙКРАЩЕ ВЧИНИТИ У КОЖНОГО ОКРЕМОМУ ВИПАДКУ. ВАРІАНТАМИ ТАКИХ ДІЙ МОЖУТЬ БУТИ:

- Підготовка офіційного пресрелізу чи публічної заяви Спеціального доповідача.
 - Продовження подальшої кореспонденції з урядом.
 - Підготовка рекомендації або зауважень уряду, які мають бути опубліковані у відповідному звіті.
 - Інші кроки, спрямовані на досягнення цілей мандата та усунення порушення прав людини.
-

МЕХАНІЗМИ РОБОТИ РОБОЧОЇ ГРУПИ З БЕЗПІДСТАВНИХ ЗАТРИМАНЬ

В порівнянні із Спеціальними доповідачами Робоча група з безпідставних затримань має дещо ширший перелік інструментів та є єдиним недоговорним **механізмом, який може розглядати індивідуальні скарги, а не звернення**. Тобто, оскільки Робоча група є однією із Спеціальних процедур Ради ООН з прав людини, вона може взаємодіяти з будь-якою державою-членом ООН незалежно від того, які договори були ратифіковані державою.¹⁷

За аналогією із механізмом Повідомлень Спеціальних доповідачів, **першим кроком**, необхідним для запуску процедури розгляду індивідуальних скарг **є надання інформації Робочій групі**. З цією ціллю Робоча група підготувала типовий опитувальник, щоб полегшити для заявників процес подання інформації, який можна знайти за цим посиланням: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Detention/Pages/Complaints.aspx..>

Водночас використання саме цієї форми опитувальника не є формально обов'язковим та надання інформації у іншій формі не призведе не відхилення розгляду подання.⁸ Також, інформацію до Робочої групи крім англійської, французької та іспанської, можна подавати російською

ЗГІДНО З ВИМОГАМИ ТА ЗА ПРИКЛАДОМ ТИПОВОГО ОПИТУВАЛЬНИКА, ІНФОРМАЦІЯ ДО РОБОЧОЇ ГРУПИ ПОВИННА МІСТИТИ НАСТУПНІ ОБОВ'ЯЗКОВІ СКЛАДОВІ:

1 Інформація про постраждалу особу: ім'я та прізвище, дата народження, стать, національність, рід діяльності (якщо це має відношення до затримання), ідентифікуючі документи, адреса проживання;

2 Інформація про початкове затримання: дата, місце, органи, що вчинили затримання, чи був виданий якийсь документ на затримання та хто його видав, підстави затримання, оголошені владними органами, правове регулювання затримання (включно з конкретними нормами законодавства);

3 Подальше обмеження волі (до, під час або після суду): період затримання, органи влади, що здійснюють обмеження волі, місце обмеження волі, органи влади, що надали дозвіл на обмеження волі, підстави обмеження волі, оголошені владними органами, правове регулювання обмеження волі (включно з конкретними нормами законодавства);

4 Опис усіх обставин затримання та/або обмеження волі;

5 Обґрунтування, чому затримання та/або обмеження волі є незаконним (включно з копіями відповідних документів);

6 Критерій довільності затримання, якому відповідає випадок (перелік таких критерії див. далі);

7 Перелік використаних національних засобів правового захисту, або причини чому їх не було використано (за наявності);

8 Дані заявника (повне ім'я та прізвище, поштова адреса та електронна скринька).

ВАЖЛИВОЮ ВИМОГОЮ ДО ПОДАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ Є НЕ ПЕРЕВИЩИТИ ЛІМІТ В 20 СТОРІНОК (ВКЛЮЧНО З ДОДАТКАМИ) ОСКІЛЬКИ В ІНШОМУ ВИПАДКУ РОБОЧА ГРУПА НЕ БУДЕ ВРАХОВУВАТИ ТУ ЧАСТИНУ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО ВИХОДИТЬ ЗА МЕЖІ ЦЬОГО ЛІМІТУ. ТАКОЖ РОБОЧА ГРУПА В ОБОВ'ЯЗКОВОМУ ПОРЯДКУ ВИМАГАЄ ДОЛУЧЕННЯ ПИСЬМОВОЇ ЗГОДИ НА ОБРОБКУ ПЕРСОНАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПОСТРАЖДАЛУ ОСОБУ.¹⁹

ЗАПОВНЕНИЙ ОПИТУВАЛЬНИК РАЗОМ ІЗ УСІМА ДОДАТКАМИ, А ТАКОЖ РАЗОМ ІЗ ПІДПИСАНОЮ ЗГОДОЮ МОЖНА НАПРАВИТИ РОБОЧІЙ ГРУПІ 2 ШЛЯХАМИ:

на електронну скриньку: wgad@ohchr.org;

звичайним поштовим листом на адресу: *Working Group on Arbitrary Detention, Office of the High Commissioner for Human Rights, United Nations Office at Geneva, 8-14 Avenue de la Paix, 1211 Geneve 10, Switzer-*

Якщо Робоча група вирішує, що інформація є належною, вона готує подання до уряду відповідної країни, яке направляється по дипломатичних каналах. У своєму поданні, Робоча група зазначає зміст випадку та пропонує уряду надати коментарі та зауваження, щодо можливого порушення прав людини, а також інформацію щодо розслідування або інших дій, які виникають у зв'язку із затриманням та посилання на відповідне національне законодавство. Уряд країни повинен надати Робочій групі свою відповідь у строк не більше ніж 60 днів з моменту направлення подання, водночас Робоча група може продовжити цей строк за обґрунтованим проханням уряду.

Після отримання відповіді від уряду, Робоча група перенаправляє цю відповідь заявнику з метою отримання додаткових коментарів чи зауважень, у випадку їх наявності. Якщо ж уряд не надає свою відповідь у визначений строк, Робоча група приймає рішення по подальших діях, на основі інформації наданої тільки заявником.

ПІСЛЯ ОТРИМАННЯ КОМЕНТАРІВ ВІД ОБОХ СТОРІН У СПРАВІ (У ВИПАДКУ ЇХ НАДАННЯ), АБО ЗАВЕРШЕННЯ СТРОКУ НА НАДАННЯ ТАКИХ КОМЕНТАРІВ, РОБОЧА ГРУПА ПРОВОДИТЬ ЗАКРИТЕ ЗАСІДАННЯ, ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЯКОГО ПРИЙМАЄ ОДНЕ ІЗ НАСТУПНИХ РІШЕНЬ:

якщо Робоча група вирішує, що мав місце факт безпідставного позбавлення волі, то вона готує відповідний Висновок з цього приводу і вносить рекомендації уряду;

якщо Робоча група вважає, що даний випадок не є випадком безпідставного позбавлення волі, то вона готує відповідний Висновок з цього приводу;

якщо постраждалого було звільнено після передачі справи на розгляд Робочої групи, справа здається в архів; однак Робоча група залишає за собою право, з урахуванням обставин кожного конкретного випадку, сформулювати Висновок з приводу того, чи було позбавлення волі безпідставним

якщо Робоча група вважає, що для прийняття рішення їй необхідна більш детальна інформація, вона може залишити справу на розгляді до отримання такої інформації.

СПРАВА ВИЗНАЄТЬСЯ ЯК ВИПАДОК БЕЗПІДСТАВНОГО ЗАТРИМАННЯ, ЯКЩО РОБОЧА ГРУПА НА ПІДСТАВІ ОТРИМАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ МОЖЕ ПРИЙТИ ДО ВИСНОВКУ, ЩО СПРАВА МІСТИТЬ ХОЧА Б 1 ІЗ 5 НАСТУПНИХ КРИТЕРІЇВ БЕЗПІДСТАВНОСТІ ЗАТРИМАННЯ:

- відсутність будь-якої правової основи (наприклад, понад призначений за вироком строк покарання (категорія I));
 - позбавлення волі зумовлене здійсненням особою наступних прав чи свобод Загальної декларації прав людини та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права: право на недискримінацію та рівний захист законом, право на свободу пересування та вільний вибір місця проживання, право на пошук притулку від переслідувань, право на свободу думки, совісті та релігії, в тому числі право на пошук та поширення інформації, право користуватись своєю культурою та право на свободу мирних зборів та асоціацій, право на участь в управлінні своєю країною і право на соціальне забезпечення (категорія II);
 - серйозне недотримання міжнародних норм щодо права на справедливий судовий розгляд, що спричиняє довільний характер позбавлення волі (категорія III);
 - затримання осіб, які шукають притулку, іммігрантів та біженців на тривалий термін без можливості перегляду адміністративного або судового рішення і без доступу до засобів правового захисту (категорія IV);
 - дискримінація на основі народження, національного, етнічного і соціального походження, мови, релігії, економічних умов, політичного або іншої думки, статі, сексуальної орієнтації, інвалідності або іншого статусу (категорія V).²⁰
-

У випадку підготовки Висновку, останній направляється уряду відповідної країни. Через 48 годин за цим Висновок також передається заявнику. Окрім того, попередня редакція Висновку публікується на порталі Управління Верховного комісара ООН з прав людини.²¹ Також усі Висновки доводяться до відома Ради ООН з прав людини, шляхом включення їх у річний звіт Робочої групи.

У 2016 році Робочою групою було започатковано механізм подальших заходів, спрямованих на моніторинг виконання Висновків Робочої групи. Цей механізм полягає у тому, що через 6 місяців після прийняття Висновку щодо безпідставності затримання, Робоча група просить відповідних уряд та заявника повідомити їй, які заходи було здійснено на виконання Висновку, а саме: чи було звільнено постраждалу особу, чи було прийнято та виконано рішення про надання такій особі компенсації та які заходи були запроваджені для забезпечення недопущення подібних ситуацій у майбутньому.

Окрім того, Робоча група може також формулювати **Висновки з питань загального характеру**, які стосуються якихось концептуальних або принципових моментів затримання або обмеження волі. Такі Висновки вже були прийняті Робочою групою щодо різних питань, зокрема щодо домашнього арешту, обмеження волі з метою виправлення за допомогою праці, а також затримання мігрантів. За допомогою цих Висновків Робоча група створює прецеденти, на підставі яких можна визначити, чи було позбавлення волі безпідставним.²² Всі Висновки щодо загальних питань, створені Робочою групою, також можна знайти на порталі Управління Верховного комісара ООН з прав людини²³

Робоча група може, крім направлення Висновків, реагувати на випадки порушення прав людини через властиву тільки їй **процедуру Термінових заходів**. Ця процедура може застосовуватись для випадків, коли є досить обґрунтовані побоювання, що особа була безпідставно затримана і що подальше позбавлення волі може створювати серйозну загрозу для її здоров'я або навіть життя. У такому випадку Терміновий заклик направляється по найбільш швидких дипломатичних каналах міністру закордонних справ відповідної держави з проханням вжити необхідних заходів для забезпечення права на життя та фізичну і психічну недоторканність затриманого. Водночас, направлення подібних повідомлень має суто гуманітарний характер і жодним чином не впливає на формування Висновку Робочої групи про те, чи є цей випадок позбавлення волі безпідставним чи ні.

ВИСНОВКИ

Спеціальні процедури Ради ООН з прав людини є одним із важливих міжнародних засобів правозахисту, який можуть використовувати українські активісти та організації громадянського суспільства у випадку порушення прав людини. Механізм звернення до Спеціальних процедур не є складним, не вимагає глибокої юридичної експертизи та вичерпання національних засобів правового захисту, що робить його використання доцільним у певних випадках. Водночас, цей інструмент не має механізму примусового виконання рішень та його ефективність залежить від рівня сприйняття міжнародних рекомендацій національними урядами. Тому його варто розглядати як допоміжний інструмент правозахисту, використання якого створює додаткові важелі впливу на національні уряди, але який не можна розглядати як повністю достатній механізм, що може стовідсотково гарантувати припинення порушення права або надання компенсації за наслідки такого порушення. Іншим важливим елементом Спеціальних процедур є його потенціал для міжнародної адвокації. В силу своїх мандатів, Спеціальні процедури можуть реагувати на звернення щодо законодавчих ініціатив або чинного законодавства, стратегій та політик, що можуть становити загрозу правам людини та направляти урядам країн свої коментарі, зауваження та рекомендації до таких документів.

ПЕРЕЛІК КОРИСНИХ ДЖЕРЕЛ:

- <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/Welcomepage.aspx> – розділ Спеціальних процедур на порталі Управління Верховного комісара ООН з прав людини
- <https://spinternet.ohchr.org/ViewAllCountryMandates.aspx?Type=TM&lang=en> – перелік всіх Спеціальних процедур із розподілом за тематичними спеціалізаціями
- <https://www.ohchr.org/EN/Issues/AssemblyAssociation/Pages/SR-FreedomAssemblyAssociationIndex.aspx> – розділ Спеціального доповідача ООН з питання права на свободу мирних зібрань та асоціації
- <https://spcommreports.ohchr.org/TmSearch/Mandates?m=23> – всі Повідомлення Спеціального доповідача ООН з питання права на свободу мирних зібрань та асоціації
- <https://www.ohchr.org/EN/Issues/AssemblyAssociation/Pages/LegislationAndPolicy.aspx> – усі Коментарі щодо правового регулювання та політик Спеціального доповідача ООН з питання права на свободу мирних зібрань та асоціації
- <https://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/Pages/SRHRDefendersIndex.aspx> – розділ Спеціального доповідача ООН з питання про становище правозахисників
- <https://spcommreports.ohchr.org/TmSearch/Mandates?m=30> – всі Повідомлення Спеціального доповідача ООН з питання про становище правозахисників
- <https://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/Pages/comments-legislation-policy.aspx> – усі Коментарі щодо правового регулювання та політик Спеціального доповідача ООН з питання про становище правозахисників
- <https://spsubmission.ohchr.org> – онлайн-ресурс для подачі інформації Спеціальним доповідачам про факт порушення прав людини або законопроектів, законодавства, політики або практики, які не відповідають міжнародному праву та стандартам в галузі прав людини
- <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/Making-a-difference.aspx> – перелік випадків, у яких механізм повідомлень Спеціальних доповідачів призвів до успішного усунення порушення прав людини
- <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Detention/Pages/WGADIndex.aspx> – розділ Робочої групи з безпідставних затримань на порталі Управління Верховного комісара ООН з прав людини
- <https://wgad-opinions.ohchr.org/Search/Search> – портал із усіма Висновками Робочої групи з безпідставних затримань
- <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Detention/Pages/OpinionsadoptedbytheWGAD.aspx> – ще один ресурс з усіма Висновками Робочої групи з безпідставних затримань
- <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Detention/Pages/Deliberations.aspx> – всі Висновки з загальних питань Робочої групи з безпідставних затримань
- <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Detention/Pages/Complaints.aspx> – сторінка, на якій містяться форми типового опитувальника Робочої групи з безпідставних затримань та форма згоди на обробку інформації.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

- ¹ Звіт ZMINA “Становище правозахисників та громадських активістів в у Україні в 2020 році”
<https://zmina.ua/content/uploads/sites/2/2021/02/stateofhuman->
- ² Перелік тематичних мандатів Спеціальних процедур:
<https://spinternet.ohchr.org/ViewAllCountryMandates.aspx?Type=TM&lang=en>
- ³ Перлік мандатів Спеціальних процедур із розподілом по країнах:
<https://spinternet.ohchr.org/ViewAllCountryMandates.aspx?lang=en>
- ⁴ Брошура Уповноваженого з прав людини щодо Спеціальних процедур:
https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/SP/VisualDirectoryFebruary2021_en.pdf
- ⁵ Офіційний сайт Управління Верховного комісара ООН з прав людини
<https://www.ohchr.org/ru/HRBodies/SP/Pages/Welcomepage.aspx>
- ⁶ Резолюція Ради ООН з прав людини № 15/21 від 09.10.2010 року:
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/166/98/PDF/G1016698.pdf?OpenElement>
- ⁷ Резолюція Ради ООН з прав людини № 43/16 від 22.06.2020 року:
<https://undocs.org/A/HRC/RES/43/16>
- ⁸ Fact Sheet # 26. Робоча група з безпідставних затримань:
<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/FactSheet26.pdf>
- ⁹ Резолюція Ради ООН з прав людини № 42/22 від 29.09.2019 року
<https://undocs.org/A/HRC/RES/42/22>
- ¹⁰ Офіційний сайт Ради ООН з прав людини:
<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/SpecialProcedures.aspx>
- ¹¹ Інструкція по роботі Спеціальних процедур Ради ООН з прав людини
https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/SP/Manual_Operations2008.pdf
- ¹² Дослідження “ЭФФЕКТИВНОСТЬ использования международных правозащитных механизмов
<https://humanrightshouse.org/noop-media/documents/21566.pdf>
- ¹³ Офіційний сайт Управління Верховного комісара ООН з прав людини:
<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/Making-a-difference.aspx>
- ¹⁴ Онлайн-форма подання інформації Спеціальним доповідачам ООН:
<https://spsubmission.ohchr.org>
- ¹⁵ Онлайн-форма подання інформації Спеціальним доповідачам ООН:
<https://spsubmission.ohchr.org>
- ¹⁶ Інструкція з роботи Спеціальних процедур Ради ООН з прав людини:
https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/SP/Manual_Operations2008.pdf
- ¹⁷ Fact Sheet # 26. Робоча група з безпідставних затримань:
<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/FactSheet26.pdf>
- ¹⁸ Fact Sheet # 26. Робоча група з безпідставних затримань:
<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/FactSheet26.pdf>
- ¹⁹ Fact Sheet # 26. Робоча група з безпідставних затримань:
<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/FactSheet26.pdf>
- ²⁰ Fact Sheet # 26. Робоча група з безпідставних затримань:
<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/FactSheet26.pdf>
- ²¹ Усі Висновки Робочої групи можна знайти за посиланням:
<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Detention/Pages/OpinionsadoptedbytheWGAD.aspx>
- ²² Fact Sheet # 26. Робоча група з безпідставних затримань:
<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/FactSheet26.pdf>
- ²³ Усі Висновки з загальних питань Робочої групи можна знайти за посиланням:
<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Detention/Pages/Deliberations.aspx>